

Egyeztetési típusokról a mondat szerkezetében

Pete István

1. A nyelvi rendszer elemeinek az összefüggése. A nyelvi rendszeren belül szintagmatikus, paradigmaticus, derivációs és hierarchikus összefüggéseket különböztethetünk meg. A **szintagmatikus** összefüggések lehetnek predikatívak, alárendelők, mellérendelők és hozzárendelők. Ezek realizálásának egyik fő típusa az **egyeztetés** (orosz *согласование*, német *Kongruenz*, *Übereinstimmung*, angol *agreement*, *concord*, *congruence*, *correspondence*).

2. Az egyeztetések típusai. Rác Endre (1991) könyvében személybeli, számbeli, esetbeli és határozottságbeli egyeztetésről ír. A mód és időbeli kongruenciát Moravcsikhoz (1971) hasonlóan nem vonja az egyeztetés körébe (Rác 1991: 12). Az egyeztetésen belül megkülönböztet irányító és egyeztetett tagot, továbbá alaki és értelmi (constructio ad intellectum) egyeztetést (Rác 1991: 23). Az egyeztetés nála végbemehet lexéma-szinten:

(1) *tanácsháza, napsütötte*

állexéma-szinten:

(2) *én fogok írni*

szintagmaszinten:

(3) *Pista ír.*

álszintagma-szinten

(4) *A tanár én vagyok.*

szintagmán kívül, de a mondategységen belül (Rác 1991: 20-3):

- (5) a. *Nekem el kell mennem.*
b. *Nekik el kell menniük.*
c. *Őket tanároknak nevezték ki.*

és szövegszinten (Rác 1991: 147):

- (6) a. *A barátomhoz fordultam tanácsért. Ő mindig segít nekem.*
b. *A barátaimhoz fordultam tanácsért. Ők mindig segítenek nekem.*
c. *Két barátomhoz fordultam tanácsért. Ők mindig segítenek nekem.*

Rác Endrének ez a felosztása az egyeztetések típusainak egy némiképp módosított csoportosítására készlet. Javaslataim elméleti alapjai azonban bizonyos mértékben eltérnek Rác Endre magyar nyelvészeti hagyományban gyökerező elméleti megfontolásaitól. Javasolom, hogy az egyeztetésnek **morfológiai**, **szintaktikai**, **szemantikai** és

stilisztikai fő típusait különböztessük meg. Mind a négy típusú egyeztetés közös vonása az **irányító** és **egyeztetett** tag vagy tagok megléte, az egyeztetett tagoknak a morfológiai, szintaktikai, szemantikai vagy stilisztikai jellegű megfeleltetése az irányított taggal.

3. A morfológiai egyeztetés lehet paradigmaticus és nem paradigmaticus.

3.1. A paradigmaticus morfológiai a ragozási morfémák alaki egyeztetése a predikatív és alárendelő szószerkezetekben, amikor az alárendelt tag részben vagy egészben ugyanazokat a ragozási kategóriákat veszi fel, amelyek az alaptagra mint osztályozó (és esetenként mint ragozási) kategóriák jellemzőek (vö. Papp Ferenc 1979: 254). Az alaki egyeztetés tehát nem általában „morfémaegyeztetés”, hanem csak az alapszó grammatikai jelentésű jelének és ragjának a megfeleltetése a tőle függő alárendelt determináns: *én írok, te írsz, ő ír; ez a diák, ezt a diákot, ennek a diáknak*. Annak alapján, hogy milyen *alapon*, milyen *mértékben* és *hogyan* történik a grammatikai morfémák megfeleltetése, a szóalakok morfológiai egyeztetésének a következő típusait különböztethetjük meg:

- a) Nyelvtani egyeztetés:
  - teljes: *ezt a házat, (Vettem neki) csizmát, pirosat, kettőt,ilyent*.
  - részleges: *a ház, amelyben lakom* (az esetkategóriában nincs egyeztetés),
  - fordított egyeztetés: *A spártaiak | harcos nép volt.* (Vö. *A spártaiak harcosak voltak*), De: *A spártaiak voltak a legharcosabb nép | a legbátrabbak. Ti vagytok a legjobb csapat;*
  - kettős egyeztetés: *A fiú újságot / újságokat olvas. — A fiú olvassa az újságot / az újságokat.* (Az igei állítmány az alannyal és a tárggyal is egyezik a magyarban.)
- b) Értelmi egyeztetés: *Az Egyesült Államok választja az elnököt / elnököt választott.*
- c) Kétféle egyeztetés (ingadozás a nyelvtani és az értelmi egyeztetés között):
Petőfi és Jókai Pápán tanult / tanultak. „Ha a halmozott alanyok különböző számúak, az állítmány alaki egyeztetése a hozzá legközelebbi alany számához igazodik... Értelmi egyeztetés esetén az állítmány ilyenkor mindig többes számú” (Lengyel 2000: 54): *Két rendőr és katonák segítettek a mentésben. / Katonák és két rendőr segített a mentésben. — Katonák és két rendőr segítettek a mentésben.* Az *Ők a legkiválóbb osztály* helyett azt mondanám *Az az osztály a legkiválóbb. Az ő osztályuk a legkiválóbb* vagy pedig *Péterék osztálya a legkiválóbb.*

A morfológiai egyeztetési kényszer a szavak jelentésének az ismerete nélkül az ún. nonszensz mondatokban is fennáll:

(7) *Tiba megnogta a tibukát / megnogott egy tibukát.*

A **fordított egyeztetés** fogalma a magyar nyelvtudományban ismeretlen. Erről akkor beszélünk, ha egy predikatív szószerkezetben az összetett névszói-igei állítmány igei része nem az alannyal, hanem annak névszói részével egyezik meg. Vö. pl. az oroszban:

- (8) a. *Первый урок был/была история.*
 ‘Az első óra történelem volt.’
- b. *Большинство наших студентов становятся хорошими специалистами.*
 ‘Diákjaink többsége jó szakember lesz.’

A magyarban fordított egyeztetéssel a 3. személyben ilyen mondatokban találkozhatunk, mint pl.:

- (9) a. *Péter és Pál | testvérek/barátok voltak.*
 b. *A spártaiak | vitéz nép volt.*
 c. *Kovácsék | szegény, gyermektelen házaspár volt.*

Számomra ez a fordított nyelvtani egyeztetés jobban hangzik, mint az egyesek által ajánlott *A spártaiak vitéz nép voltak* teljes egyeztetés. (Volt olyan megkérdezett, aki az *A spártaiakat a hősiesség jellemezte, A spártai népre a hősiesség volt a jellemző* megoldást javasolta.) A *Kovácsék szegény, gyermektelen házaspár voltak* változat pedig szinte elfogadhatatlan. Egy rendszernek az ilyen perifériális jelenségei még nem aknázzák alá az alany és állítmány kapcsolatának a legszilárdabbnak tűnő alaki alapját (l. Rácz Endre (1991: 21) hivatkozását Bárczira), és nem is kerülünk összeütközésbe az alany és állítmány egyeztetési elvével az 1. és 2. személyű névmásos mondatokban sem, ahogy ezt Dezső László (1969: 76) véli, mivel az egyeztetés ebben az esetben is a predikatív szó szerkezeten belül és nem álléxmában történik. A predikatív szó szerkezet egyébként is több vonatkozásban különbözik az alárendelő szó szerkezetektől. Benne a „legszilárdabbnak” tűnő alaki egyeztetést más esetben is „aláaknázza” a nyelv. A *Tévedni emberi dolog* típusú mondatokban (a *jó könyv / jó könyvek* típusú alárendelő szó szerkezethez hasonlóan) semmiféle morfológiai (alaki) függőségi viszony sincs. A szerkezet két tagja között szintaktikai és szemantikai függőség van, amelyet **formai** vonatkozásban a **szórend** és a szavak **egymásmellettsége** determinál. A szemantikai függőség abban jelentkezik, hogy logikailag egy tágabb terjedelmű állítmányi funkciójú fogalom alá rendelünk egy szűkebb terjedelmű alanyi funkcióban szereplő fogalmat. Az *Emberi dolog tévedni* mondatban a szintaktikai funkciók csak akkor változnak meg, ha megteremtjük az alanyi és állítmányi funkcióban szereplő szavak fogalomkörének a viszonylagos **azonosságát**. Az *Emberi dolog tévedni, csalni, hazudni, másokat becsapni* mondatban viszont már az *emberi dolog* a mondat alanya. A *Péter 'katona volt. Péter 'volt katona. Katona 'Péter volt* mondatok alanya mindig *Péter*. De az *A katona Péter volt* mondat alanya viszont már *a katona*, de a *'Péter volt a katona* mondaté ismét *Péter*. Vö. *Ez a város 'főváros/'Főváros ez a város* (a mondat alanya nem változik). — *A főváros ez a város* (a mondat alanya *a főváros*).

A német nyelvtanokban a kijelentő mondatokban az **alany** – **tárgyi** pozícióban álló szavak felcserélése esetén megváltozik a szavak szintaktikai funkciója is, mivel a mondatjelentést befolyásolja az alany pozíciója és annak mondatrésztértéke (Satzgliedwert) a mondat aktuális tagolásában is. Ilyenkor a mondat elejére kerülő szó lesz az alany mint a közlés forrása (als ‘Ausgangspunkt des Gedanken’) Vö.

- (10) a. *Die Studenten schätzen/ärgern die Professoren.*
 ‘A diákok értékelik/bosszantják a professzorokat.’

- b. *Die Professoren schätzen/ärgern die Studenten.*
 ‘A professzorok értékelik/bosszantják a diákokat.’

- (11) a. *Kleider machen Leute.*
 ‘Ruha teszi az embert.’
 b. *Leute machen Kleider.*
 ‘Emberek csinálják a ruhát.’

Ezzel eljutottunk *A tanár |én vagyok, A párttűtő | 'te vagy* típusú mondatok elemzéséhez, amely eddig számos vitát váltott ki. Az ilyen mondatokban ugyanis az alakok formáját illetően igen nehéz alá- és fölérendeltségi (Rácz Endre szavaival élve „egyeztetett” és „irányító”) viszonyokat megállapítanunk, mivel semmiféle választási lehetőségünk sincs: az *én* a *vagyok*-ot indukálja, a *vagyok* pedig az *én-t*, vagyis az alakok **kölcsönös egybeesésével** van dolgunk. (Nyelvészeink egy része ezekben az esetekben hozzárendelésről ír. Hozzárendelésről én az olyan típusú szintagmatikus kapcsolatok esetében beszélek, amelyek megszakítva vagy megtoldva a predikatív, mellé- vagy alárendelő szerkezetek láncolatát kiegészítő közléseket, megjegyzéseket tartalmaznak. Pl.: *Évának van lakása, méghozzá milyen! Egy öreg ember leasett a villamosról, ráadásul a nadrágja is elszakadt. A fiam tegnap érkezett haza, Budapestről.*) Az

- (12) *Én 'tanár vagyok.*
'Én vagyok a tanár.
Én 'a tanár vagyok.
Tanár itt 'én vagyok.
Én 'nem vagyok tanár.
Én 'nem vagyok te.

mondatok alanya mindig az *én*. Az

- (13) **Én vagyok tanár.*
 **Én te nem vagyok.*

variánsok elfogadhatatlanok, de az

- (14) *Én 'vagyok és 'leszek is tanár.*
Én 'voltam tanár (is).

mondat viszont már jó. A

- (15) *Tanár | 'én vagyok.*

mondat alanya viszont csak a *tanár* lehet. Ezt megerősíteni látszik Lengyel Klára (2000: 52) fogódzója is, amely szerint az a névszó az állítmány része, amely átalakítható igei állítmánnyá. Vö. *Én tanár vagyok* → *Én tanárkodom. Ő számár.* → *Ő számárkodik. Ő ügyes.* → *Ő ügyeskedik.* Ez azért lehetséges, mert az állítmányi jelentésben a szavaknak a fogalmi (konceptuális) jelentése kerül előtérbe, a határozott névelős alanyi funkcióban pedig a konkrétabb denotatív jelentésük. Vö. még: *Én vagyok én, te vagy te. Ki a számár, én vagy te? — A számár | te vagy. Péter | 'ő volt, nem ez a fiú.* Az alanyi funkcióban fellépő főnévi igenév helyébe csak névelős főnevet használhatunk alanyi funkcióban: *Tévedni | emberi dolog.* → *A tévedés | emberi dolog.*

A szintagma (szószerkezet) is mondategység, ezért Rác Endrének ‘a szintagmán kívül, de mondategységen belüli’ egyeztetés szembeállítása nem minden esetben tűnik szerencsésnek. Talán jobb lenne az egyszerű és összetett szószerkezetekben végbe-
menő egyeztetési típusokat megkülönböztetnünk. Ide sorolnám az igének az alannyal és a határozatlan vagy határozott tárggyal való egyeztetését:

- (16) *Péter egy könyvet/könyvet olvas.*
Péter olvassa a könyvet.

valamint a direkt és indirekt típusú tárgyaknak egymással történő **számbeli** egyeztetését:

- (17) *Pétert kinevezték tanárnak.*
Őket tanároknak nevezték ki.

A magyar nyelvtudományban az ‘indirekt tárgy’ helyett vonzatokról beszélnek. A **vonzat** műszó azonban az idegen nyelvek oktatásában (még az angol iskolai nyelvtanokban is) a német *Rektion*, az angol *government*, az orosz *управление* jelentésében használatos, amely az egyeztetés mellett a szavak szintagmatikus kapcsolódásának másik fő típusa az alárendelő szószerkezetekben: az alárendelt tag egy meg-határozott ragos alakban áll s e ragjával mutatja függését a bármely alakjában álló alaptagjától (vö. Papp Ferenc 1979: 255): *kinevezi* (*kinevezte*, *kinevezné*, *nevezze ki*) *Pétert igazgatónak, Szegeden él* (*élt*, *élne*, *élt volna*, *fog élni*).

A *Nekem el kell mennem/menni*, *Neked el kell menned/menni*, *Mindnyájunknak el kell mennünk/menni* stb. típusú mondatokban is beszélhetnénk szószerkezeteken végbe-
menő szám- és személybeli egyeztetésről, ha a módbeli segédszavak + infinitívus (ragozott vagy ragozatlan) kapcsolatát összetett állítmányként elemeznénk, továbbá a nominatívusi alanyhoz hasonlóan a személyenként váltakozó logikai szubjektumot kifejező mondatrészt pedig grammatikai alanynak tekintenénk. Vagyis fel kellene hagynunk az alany és állítmány kivétel nélküli egyeztetési kényszerének és állandó nominatívusi voltának az elméletével. (A *Gyalogolni jó* típusú mondatok esetében ez minden huzavona nélkül már rég megtörtént. *A borból maradt egy üveggel* típusú mondatokban is beszéltek már egyes nyelvészeink **partitívusi alanyról**.) Az elemzésnek ezt a lehetőségét nemcsak a modern nyelvészetnek az egyes kategóriákon belül a centrum és periféria megkülönböztetésének a lehetősége, hanem az alany kifejezőeszközeinek a tipológiája is támogatja, amely megkülönböztet nominatívusi, aktív és ergatív szerkezetű nyelveket. A nominatívusi szerkezetűekben az alany kifejező eszköze az alanyeset. Az aktív szerkezetű nyelvekben a tárgyas és tárgyatlan igék logikai szubjektumát nem egyformán fejezik ki. Az európai nyelvek alapjában véve mind nominatívusi szerkezetűek. Az alany kifejezőeszköze több nyelvben a nem aktív, az ellenőrzésünk alatt nem tartható cselekvéseket kifejező mondatok kisebbik részében nem az alanyeset. Vö. például a németben:

- (18) a. *Ich lese.*
‘Olvasok.’
b. *Mich friert.*
‘Fázom.’

- c. *Мир* *ист* *Ангст*.
‘Szorongok.’

az oroszban:

- (19) a. *Меня* *знобим*.
‘Ráz a hideg.’
b. *Мне* *холодно*.
‘Fázom.’
c. *Лодку* *унесло* *бодой*.
‘A víz elvitte a csónakot.’
d. *С мамой* *плохо*.
‘Az anya rosszul érzi magát.’

Ezeket a mondatokat személyteleneknek tekintik, annak ellenére, hogy szinte valamennyiük a nominativusi alanyú mondatokhoz hasonlóan bármelyik személyben állhat, és ezekben a mondatokban a szenvedő szerkezetű mondatoktól eltérően nincs egy másik olyan mondatrész, amely a cselekvések logikai szubjektumát jelölhetné. Ennélfogva csak szemléletbeli akadály van a logikai és a grammatikai szubjektum egyesítésének. Az ergatív szerkezetű (vö. *ergastulum* ‘dologház’) nyelvekben (ilyenek a kaukázusi nyelvek nagy része, a baszk nyelv, az eszkimó stb.) az aktív tárgyias igék alanyát (ágensét) nem alanyesettel, hanem egy úgynevezett ergativusi esettel jelölik. A probléma azonban igen összetett. A magyarban pl.

- (20) a. *A mindnyájunknak el kell menni*.
b. *Mindnyájunknak el kell mennünk*.

mondatok jelentése között igen nehéz bárminemű különbség érzékelése.

- (21) a. *A rendőrnek segítenie kell a járókelőknek*.
b. *A rendőrnek segíteni kell a járókelőknek*.
c. *A rendőrnek segíteniük kell a járókelőknek*.

A (21) mondatok összevetése azonban bizonyítja, hogy a ragozott infinitívus személyragjait ugyanúgy a mondat alanyának is tekinthető dativusban álló főnév jelöli ki, ahogy a tárgyias ragozású igék személyragjait az alanyesetben álló személyes névmás. Vö.

- (22) a. *Én elolvasom ezt a könyvet*.
b. *Nekem el kell olvasnom ezt a könyvet*.
c. *Te elolvasod ezt a könyvet*.
d. *Neked el kell olvasnod ezt a könyvet*.

A *Nekem el kell olvasni ezt a könyvet* esetében a főnévi igenév ragozásától a nyelvi ökonómia következtében tekinthetünk el, hiszen a személyes névmáson ott a személyrag. A dativusban álló személyes névmást az alanyesetben állóhoz hasonlóan szintén elhagyhatjuk, ha az igét ragozzuk:

- (23) a. *Elolvasom ezt a könyvet*.
b. *El kell olvasnom ezt a könyvet*.

Ha nem ragozott főnévi igenév mellől hagyjuk el az alanynak is tekinthető datívust, akkor a mondat jelentése bármely személyre vonatkoztatható általános alanyúvá válik. Vö.

- (24) a. *El kell olvasni ezt a könyvet.*
 b. *Lassan járj, tovább érsz.*

Az *Én kellek neki, Te kellesz neki, Éva kell neki* mondatokban a *kell* ige főige.

3.2. A nem paradigmaticus egyeztetés esetében **teljes szóalakok kongruenciájával** (megfeleltetésével) van dolgunk mellérendelő szószerkezetekben, mondat- vagy szövegszinten. Ebbe a csoportba a más nyelvekben előforduló **időegyeztetést**, a magyarban is létező **igeszemléleti formák egyeztetését**, valamint a **főnevek és az őket helyettesítő anaforikus és kataforikus névmások**, továbbá a **férfiakat és nőket** jelölő szavak megfeleltetésének a problémáit sorolnám. (Az angolban az ‘egyeztetés’ műszó megfelelője *agreement* v. *concord*, az ‘igeidő-egyeztetés’ viszont *sequence of tenses* ‘igeidőalakok folytatása, sora’.) Vö.

- (25) a. *Péter este nyolckor hazajött, megvacsorázott, lezuhanyozott, lefeküdt és mindjárt elaludt.*
 b. *Próbáld meggyőzni ezt a fatuskót, **akit** ki nem állhatok. Vidd el innen ezt a fatuskót, **amely** itt útban van.*
 c. *Ayle Neussel, kasseli kutatómérnök
 Neusel asszony*

(vö. Pete 2000: 112). M. Nagy Ilona (1996: 77–85) vélekedésétől eltérően én *A nap* a csillagok *királya*, a *hold* az ég *királynője* stb. valamennyi európai nyelvben meglévő átvitt jelentésű használatokban nem férfi és női megszemélyesítést, hanem a társadalmi hierarchiából adódó érték-megkülönböztetést érzékelek. Vö. a sakkban *király* és a *királynő* bábuk eltérő értékét. A természetes nem megkülönböztetése a magyarban is megvan s nincs okunk az ilyen jelöléseket kevésbé magyarosaknak tekintenünk a *vminek a gyöngye, éke, koronája* kifejezésekkel összevetve. Valamely elgondolásnak kezdeményezőjének, szellemi irány úttörőjének, vmely intézmény megteremtőjének lehet *atyja*, az pedig, amiből vmi ered, származik, születik *anya* lehet: *A Föld minden élőlény anyja. Az ismétlés a tudás anyja.* A negatív jelenségeknek azonban már *szülőanyjuk* van: *A lustaság sok baj szülőanyja. A restség minden bűn szülőanyja.* Csak férfi lehet a *falú bikája* v. *nagy csődör, részeg disznó*, a *buta, ostoba kis liba* fiatal lány, a *vén csataló* viharos múltú, öregedő nő, a *micsoda tehén* kifejezés elhízott, testes, nagy keblű nőt jelöl, a *vén tyúk* pedig éltes, de élni vágyó nő.

4. Szintaktikai egyeztetés. A morfológiai egyeztetés bizonyos típusú szintaktikai viszonyok és szerkezetek képzése céljából megy végbe. Szintaktikai egyeztetés esetén szavakat teszünk alkalmassá bizonyos szintaktikai pozíciókban való szereplésre, mondatok szerkezetébe való beépülésre. Az irányító elem ebben az esetben a szintaktikai pozíció vagy szerkezet követelményei. Az alanyi és tárgyi pozícióban fellépő szavaknak a denotatív és nem a konceptuális (fogalmi) jelentése kerül előtérbe. Ezért az elvont tárgyakat, cselekvéseket, tulajdonságokat jelölő főnevek jelentését, ha **alanyi**

vagy **tárgyi** funkcióban kívánjuk őket szerepeltetni, névelővel, jelzővel szűkíteniük kell, konkrétabbá kell tennünk azt. Vö.

- (26) *Futás zúg a szélben.
Méneseeknek nyargaló futása zúg a szélben.
A futás nagyon hasznos.
Péter gyűlöli a futást.
A szépség múlandó.
Éva szépségét fokozta izléses öltözködése.

Kopula nélküli névszói állítmány esetén a konkrét jelentésű közneveket is névelővel használhatjuk alanyi funkcióban: **Sapka rongyos.* — *Egy sapka/A sapkám rongyos.*

Bánréti Zoltán (1992: 721) hangsúlyozza, hogy a mellérendelő szószerkezetekben fontos a koordinált szintaktikai kategóriák azonossága, a determináltságnak, az esetragoknak, a vonzatok tematikus szerepeinek az egyezése. Ezt kiegészíthetjük azzal, hogy a morfológiai, szintaktikai és szemantikai különbségek nagymérvű csökkenése vagy növelése lehetetlenné teszi a mellérendelést (Vö. Санников В. З. 1989, 49–60). A különbségeket segédszavak, bővítmények beiktatásával növelni vagy csökkenteni lehet, és így a mellérendelés már lehetővé válik. Vö.

- (27) **Ma levizsgáztattam egy fiút és egy fiút.* → *Ma levizsgáztattam egy fiút és egy lányt.*
 **Adott neki egy könyvet és valamit.* → *Adott neki egy könyvet és még valamit.*
 **Ez nem Éva volt, hanem valaki.* → *Ez nem Éva volt, hanem valaki más.*
 **Megmondom Gábornak és senkinek.* → *Megmondom Gábornak és senki másnak.*
 **Almát és gyümölcsöket loptak.* → *Almát és más gyümölcsöket loptak.*

Állandó és ideiglenes tulajdonságot jelölő szavak sem képezhetnek mellérendelő szerkezeteket. Vö.: **Péter részeg, de tiszteli barátait.* → *Péter részeges, de tiszteli barátait.*

Maleczki Márta (1999: 106–13) néhány ige folyamatos és befejezett alakjainak mondatalkotási képességeit vizsgálja határozott és határozatlan névelős alanyokkal. Ez a problémakör is igen összetett. Itt **A/minden kéményseprő érkezett* (112) mondattal kapcsolatban csak annyit kívánok megjegyezni, hogy egy kis kiegészítéssel (amelynek nem sok közül van az ige argumentum helyeinek v. valencia értékének (Forgács Tamás szavaival élve vegyértékének) a kitöltéséhez) ez a mondat is helyessé tehető:

- (28) *A kéményseprő a legjobbkor érkezett.*
Minden kéményseprő éppen jókor érkezett.

Vö.:

- (29) *Minden hajó pontosan érkezett a kikötőbe.*
Az utalvány elkésve érkezett.

5. A szavak szemantikai összeegyeztethetősége (ang. *correspondence of meaning*, ném. *Bedeutungsvereinbarkeit*, orosz *лексико-синтаксическая координация*) Walter Flämignél (1991: 346) a következőket olvashatjuk: „Wörter bzw. Wortsämme können

in sprachlichen Äußerungen nur dann syntaktisch miteinander verbunden werden, wenn sie auf Grund ihrer semantischen (und syntaktischen) Eigenschaften miteinander vereinbar sind”, vagyis „A szavak illetve a szótövek a nyelvi megnyilatkozásban szintaktikailag csak akkor kapcsolódhatnak egymással, ha szemantikai (és szintaktikai) tulajdonságaik összeegyeztethetők”. A *szőke* és a *haj*, a *kutya* és az *ugat*, a *gyorsan* és a *fut* szavaknak pl. nincsenek olyan szemáik (jelentésjegyeik) és szintaktikai saját-ságaik, amelyek megakadályoznák összekapcsolásukat: *szőke haj*, *ugat a kutya*, *gyorsan fut*. A **szőke kutya*, **ugat a haj*, **gyorsan kutya* szószerkezetek azonban nem lehetségesek.

5.1. A szavak szófaji hierarchiájának megfelelő egyeztetés. A fő szófajok szemanti-kai és szintaktikai összeegyeztetőségének (kölcsonös összefüggésének v. korrelációjá-nak) a hierarchiájában Otto Jespersen (1924) és Tadeusz Milewsky (1967: 108) nyomán megkülönböztetünk elsődleges (primer), másodlagos (szekunder) és harmadlagos (tercier) szófajokat. A hierarchia csúcsán álló elsődleges szófaj a **főnév**, amely a valóságban önállóan jelöli a tárgyakat, sőt tárgyiasított cselekvéseket, tulajdonságokat, mennyiségeket is képes kifejezni (*jön* → *jövés*, *fehér* → *fehérség*, *egy* → *egység*). A nyelvekben a főnevek száma a legnagyobb, és ez a szófaj a magyarban a határozószók kivételével bármelyik fő szófajjal képes alaptagként és determinánsként is szószer-kezetet alkotni. Vö.

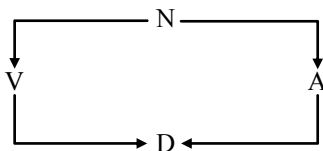
(30) *A fiam tanára az ásványokban gazdag hegységről két hosszú levelet irt geológus barátjának.*

Az oroszban a főnév ritkán határozószóval is alkothat szószerkezetet: *ездa вeрxом* ‘lovaglás’ *ящю вкpытую* ‘keményre főtt tojás’. A csak mennyiségeket jelölő tőszám-neveket elsődleges szófajként is használhatjuk: *Kettő meg kettő négy*. A viszonzyszók közül a névelők és a névutók csak a főnevekhez járulhatnak. A másodlagos szófajokhoz az igék és a melléknevek tartoznak, amelyek a főnevekkel és határozószókkal képeznek alárendelő szószerkezeteket. A tőszámnevek másodlagos funkcióban csak a főnevekkel alkotnak szószerkezetet. A harmadlagos szófajok a határozószók. Ezek a másodlagos szófajokkal, az igékkel és melléknevekkel vagy egymással képeznek alárendelő szószerkezetet: *Gábor lassan oldotta meg a nagyon nehéz feladatot*. (Vö. Tadeusz Milewsky 1967: 108):

fő szófajok	megnevezőek	mennyiséget megnevezőek	névmások
primer	főnevek	tőszámnevek	főnévi névmások
szekunder	igék melléknevek	tőszámnevek sorszámnevek	melléknévi névmások számnévi névmások
tercier	határozószók	határozószói számnevek	határozószói névmások

A főnevek (N) elsődleges, az igék (V) és melléknevek (A) másodlagos, a határozószók (D) harmadlagos szerepét a szófaji hierarchiában és szemantikai egyeztetésüket így is ábrázolhatjuk (vö. B. Г. Гак 1986: 54):

(31)

5.2. Az ige elsődleges szerepe a mondat szerkezetének a kialakításában. A XIX. sz. végén és a XX. sz. elején A. G. Frege kezdeményezésére kialakult matematikai formális logikai modell szerint a mondat központi magját az **állítmány** (a P ‘predikatum’) alkotja, amely különböző számú üres helyeket biztosít argumentumai számára. (Az argumentum a StruktNy. (1992: 891) meghatározása szerint „thematikus vonzat: olyan vonzat, mely régensétől théta-szerepet kap”). Ha ezeket az üres helyeket betöltjük, akkor a következő mondatmodelleket kapjuk:

- (32) P (x): *A kutya alszik. A kör kerek.*
 P (x, y): *A tanár olvassa az újságot. A vidék gazdag erdőkbén.*
 P (x, y, z): *A bíróság őt megvesztegetéssel vádolta.*
 P (x, y, z, q): *Uta magyarról németre fordította a cikket.*

E logikai modell argumentumai N. Chomsky (1981) GB-elméletében (*Government and Binding Theory* ‘Kormányzás és kötés’ v. ‘A vonzatok hatóköre és a szavak kötődése’) szemantikai szerepet kapnak, amelyek alapján megegyeznek az ún. esetenyelvtan (Case Grammar, Kasusgrammatik) mélyszerkezeti eseteinek a jelentésével, mint pl. agens, instrumentum, patiens, experiens, lokális stb. (vö. Charles Fillmore 1968; John Anderson 1971 és mások munkáit), amelyek lényegében az európai hagyományos nyelvtanokban már régóta megvoltak cselekvő, állapot hordozó, a cselekvés eszköze, helye, ideje, célja, oka stb. elnevezések formájában. Az argumentumoknak ezt a szemantikai szerepét **thematic role**-nak (thematikus szerepnek), rövidebben **theta role**-nak (théta szerepnek) is nevezik, a velük foglalkozó elméletet pedig **theta theory**-nak. Ennek az elnevezésnek feltehetőleg csak annyi köze van a görög ábécé 8-ik, *th* hangot jelölő Θ , θ *théta* nevű betűjéhez, hogy az angolban és a németben is a magyar *téma*, *tematikus* szavak megfelelője *th*-val kezdődik: *theme*, *thematic*, *Thema*, *thematisch*. Annak viszont, hogy a Kiefer Ferenc szerkesztette StruktNy.-ban miért *thematikus* és nem *tematikus* (ugyanebben a nyelvtanban Bánréti *tematikus szerepekről* ír (722)) az argumentumok szerepe, nem egészen érthető. (Megjegyzem, hogy Kiefer Ferenc legújabb könyvében (2000: 48) a mondatok téma–réma tagolását *tematikus szerkezetnek* nevezi). A théta-elmélet szerint egy mondatban csak egyszer lehet egy thematikus szerepet kifejezni, és egy argumentumnak csak egy thematikus szerepe lehet. Ezért pl. az *Es gingen drei Räuber in den Wald* ‘Három rabló ment az erdőbe’ mondatban az *es* névmás nem argumentum, mert nincs jelentése, más szóval „thematikus szerepe”. Ennek a bizonyítéka, hogy az **Es gingen in den Wald* mondat értelmetlen. A Θ -elmélet azonban a magyar nyelv vonatkozásában nem mindig alkalmazható. A *Szeretlek* és az *Én téged szeretlek*, *Én csak téged szeretlek* mondatok Frege-féle **logikai** modellje egyformán *aRb*, az első mondatban viszont csak egy R van, az *a*, *b*-t morfémák fejezik ki (vö. Pete 1997a). A harmadik mondatban az *aRb*-n kívül még más is van. (Nem beszélve az *Én egyedül csak téged szeretlek* mondatról.) Ezek

nem modellezhetők, mivel a nyelvészeti modellezés csak az **ige** kötelező bővítményeit foglalja magában. A *Péter mosakszik* mondat logikai modellje *aR*, amelyben az *a* argumentumnak van egy agens és egy patiens „thematikus szerepe”. Ide kívánczok Kiefer Ferenc (2000) értékelése a thematikus szerepekről: „A thematikus szerepeket egyesek szintaktikai, mások szemantikai kategóriáknak tekintik. És van olyan felfogás is, amely a thematikus szerepeket teljesen fölöslegesnek tartja” (215). „A thematikus szerepek a szintaxis és szemantika között közvetítenek, egyrészt a mondatok szemantikai értelmezéséhez nyújtanak segítséget, másrészt megszabják az ige argumentumaihoz kapcsolódó grammatikai funkciókat” (216). „A thematikus szerepekkel azonban alapvető problémák vannak. A legsúlyosabb közülük talán az, hogy számuk vég nélkül szaporítható. Az »eszköz« szerep sok különböző jelentést fejezhet ki... Mindegyik külön szerepnek is tekinthető, hiszen szemantikailag aligha van közös vonásuk... Az obligusi bővítményeket sem tudjuk a rendelkezésünkre álló thematikus szerepekkel jellemezni” (217). „...[E]gy predikátum argumentumai egy-szerre több implikációt is tartalmazhatnak” (218). Az elmélet továbbfejlesztését abban látja, hogy prototipikus szerepeket (protoágensi, propatiensi...) szerepeket javasol megkülönböztetni, amelyek szemantikai tulajdonságok alapján definiál (219).

A Frege-féle logikai modell nyelvészeti alkalmazásának a következő állomása E. Williams (1981: 81–114) cikke, amelyben a szerző **külső** és **belső** argumentumokat különböztet meg, s ezzel az arisztotelési $S \leftrightarrow P$ és az $NP \leftrightarrow VP$ kétközpontú modell hagyományait folytatja. Az

- (33) *A rendőrség még hosszú ideig fog kitartoán harcolni a bűnözés ellen.
A rendőrségnek a kitarto harca a bűnözés ellen még igen hosszú ideig fog tartani.*

mondatok összevetése ugyanis azt bizonyítja, hogy az utóbbi mondat agens thematikus szerepű logikai szubjektuma (*harca*) külső argumentuma a P-nek, mivel az agens argumentumai a P thematikus vonzata maximális hatókörén kívül maradnak. R. L. Trask (1993: 278) megjegyzi, hogy a külső és belső argumentumok megkülönböztetése enyhén szólva rendkívül sajnálatos, mivel potenciális veszélyt jelent a thematikus szerepek korábbi értelmezésére (Vö. „Note: this choice of terminology in GB is extremely unfortunate, to say the least, as it leads to immediate potential confusion with the long-established first sense”). Williamsnak ezt a felfedezését érdemes a jövőben szem előtt tartanunk.

A következő mondatok is azt bizonyítják, hogy az alanyt a hagyományos és az NP–VP szerkezetes elemzéshez hasonlóan továbbra is célszerűbb saját hatókörrel rendelkező főmondatrésznek tekintenünk:

- (34) *Betegségek miatt az iskolából igen gyakran hiányzó Péter helyete | az érettségi előtt nagyon nehéz.
Exakt um null Uhr fällt in elf Ländern | der Startschuß für die gemeinsame Währung, den Euro, der von diesem Tag an als Buchgeld geführt wird.
(Deutschland, 1998/6, 3).*

L. Tesnière (1959) még úgy gondolta, hogy az igei állítmány kötelező bővítménye csak az alany és a tárgy lehet és csak az ige valenciaértéke határozza meg egy mondat

szerkezeti felépítését. Azonban egyrészt vannak alanytalan és igétlen **mondataink** is (vö. Pete 1993: 159–60), másrészt a legtöbb nyelvben a tárgy, a határozó és a jelző (vö. Pete 1997 :133–8) is lehet kötelező és elhagyható bővítmény. Vö.

- (35) *Te gyere ide, ne Péter! — Gyere ide!*
Ez már mégis csak sok lesz! — Ez már mégis csak sok!
Péter újságot olvas. — Péter olvas, Anna főz.
Péter Szegeden dolgozik./Péter dolgozik. — Péter Szegeden lakik. /*Péter lakik.
Péternek ma jó napja volt. — *Péternek ma napja volt.

5.3. A nem igei szófajok argumentumainak a szerepe a mondat szintaktikai szemantikájának a kialakításában. A Frege-féle matematikai modellben üres argumentum helyeket biztosító, viszonyjelölő **R** (vagy **P**) funkciója nemcsak az igéknek, hanem a főneveknek, mellékneveknek, elöljáróknak, határozószóknak, névutóknak, kötőszóknak is van. Kenesei István (1992: 571) pl. melléknévi fejhez járuló vonatkozó mellékmondatokról, önálló jelentésű főnévi fej melletti *hogy* kötőszós mellékmondatokról ír (615). Komlósy András (1992: 402) a *büszke* melléknév argumentumáról ír. A függőségi nyelvtanokban az elöljárók és a segédigék alaptagok. A főneveken belül megkülönböztethetünk szemantikailag független **autoszemantikus**, és szemantikailag függő **szinszemantikus** (a *szin-/syn-* görög elöljáró jelentése „együtt, egyszerre”) szavakat. A szinszemantikus főnevekhez tartoznak a tárgy- és testrésznevek, rokonsági és egyéb viszonyokat jelölő szavak, parametrikus és elvont fogalmakat jelölő főnevek. Ezeknek R funkciójuk van a mondatban, és üres argumentum-helyeik kitöltése általában kötelező. Vö.

- (36) **Péter helyen dolgozik.*

rossz mondat, a *dolgozik* ige egyargumentumú, üres helye ki van töltve, de mégsem jó a mondat, mivel a *hely* főnév R funkciós és üres argumentum-helyének a kitöltése nélkül **semmilyen** mondatrész funkcióban sem lehet mondat. Vö.

- (37) a. *Péter ismeretlen helyen dolgozik.*
Ez jó hely.
 b. **Ez a gyerek jóság.*
Ez a gyerek maga a megtestesült jóság.

A *tucat* főnév pl. két argumentumú:

- (38) **Tucat volt az asztalon.*
Egy tucat zsebkendő volt az asztalon.

Az argumentumhelyek kitöltése morféimakkal is lehetséges: *Mindenki dicsérte jóságát.* Alanyi funkcióban az ilyen szavak kvantifikációja elengedhetetlen: *Sugárzik róla a jóság. A jóság csak úgy sugárzik róla.* Ha azonban fókuszban kiemelő funkcióban van (ez is a kvantifikáció egyik válfaja), akkor névelő nélkül használatos: *JÓSÁG sugárzik az arcáról.* A viszonyt jelölő szavak az üres argumentum-helyeket egyformán biztosítják a kötelező és nem kötelező bővítményeik számára. Több jelentésű szavak esetében a jelentéstől függhet az argumentum-helyek kitöltése: *Az edző büszke a bajnokokra.* A

büszke melléknévvvel szerkesztett mondatok azonban e szó a jelentéstől függően e szó argumentuma nélkül is lehetnek jók, sőt van e melléknévnnek olyan használata is, amikor bárminemű argumentum kitétele lehetetlen:

- (39) *Az edző büszke ember, nehezen barátkozik.*
*Nyögte Mátyás bús hadát Bécsnek **büszke vára**. (Kölcsey)*
*Túl a tornyon, melyet porbul rakott a szél, **Büszke fegyver csillog, büszke hadsereg kél**. (Arany)*

5.4. A logikai, szintaktikai és szemantikai kötődések iránya. Ezeknek a kötődéseknek az iránya a *nagyon okos fiú* szószerkezetben a Frege-féle matematikai logikai modellre épülő elemzésben a következő: a *nagyon* fokhatározó egy- argumentumú határozószó. Ezt a helyet szintén egy argumentumú, viszonyt jelölő melléknév tölti be, amelynek az argumentuma főnév. Ebben a sorban a hierarchia csúcán a határozószó van. Vö. Г. Г. Почепцов (1981: 161):

- (40) *nagyon*
okos
fiú

A hagyományos szintaktikai elemzés szerint a szószerkezetlánc alapszava a főnév, s ez áll a hierarchia csúcán. Vö.

- (41) *fiú*
okos
nagyon

Mindkét típusú kapcsolódás esetén azonban elengedhetetlen az egymáshoz kapcsolódó egységek szemantikai jegyeinek (szémáinak) az összeférhetősége. Kiefer Ferenc (2000: 16) pl. az **Öt óra alatt felállt és elment* mondat összetevőinek az összeférhetlenségéből a következő elméleti megállapításra jut: „*A feláll* ige pillanatnyi eseményt fejez ki, időtartamot kifejező időhatározóval (bármilyen rövid is legyen az időhatározó által kifejezett időtartam) nem állhat. Annak ellenére, hogy a „fizikai világban” a felállásnak is van időtartama, a mentális ábrázolásban ezt az időtartamot pontszerűnek tekintjük. A csillaggal ellátott mondatok grammatikailag helytelenek”. Ez egy olyan állítás, amelynek csak az egyik fele igaz, a másik nem. Ugyanis az inkriminált mondat valóban helytelen. De *A beteg egy pillanat alatt felállt és elindult felém. A kisgyerek egy perc alatt felállt és elkezdett menni, Egy pillanatra megállt a szíve* mondatok elfogadhatósága viszont azt bizonyítja, hogy a „fizikai világ” pillanatnyi időtartamai mentálisan is ábrázolhatók, ha mondataink szerkesztésénél nem feledkezünk meg P(redikatum) és R argumentumaik szemantikai jegyei egyeztetésének a szükségességéről.

5.5. A legrangosabb szintaktikai és a legrangosabb szemantikai funkció. Alberti Gábor (1996: 26) alapötlete szerint a passzív szerkezetek funkciója a magyarban ket- tős: **elnyomjuk az ágenst**, megakadályozzuk, hogy a legrangosabb tematikus szerep (az ágens) hozzájusson a legrangosabb szintaktikai funkcióhoz (az alanyihoz), és előtérbe helyezzük a páciens (a páciens jellegű szereplőnek juttatjuk a legrangosabb szintaktikai funkciót). Ezt én kissé másképp értékelem. 1. A legrangosabb **szintaktikai**

funkció még a hagyományos nyelvtani felfogás szerint is az állítmányi (a két egyenlő rangú főmondatrész közül az első). Az alany viszont a mondat **szemantikai** központja. Tőle függ a mondat alapjelentése, mivel ő „ellenőrzi” (uralja) a mondat tagjainak a **szemantikai** egyeztetését, de az arisztotelészi jelzői logikára épülő elemzés szerint az esetek többségében az állítmány alaki egyeztetése is az alanytól függ. Vö.

- (43) *A Times a kormányon lévők újságja.*
A Daily Mail a kormányon lévők feleségének a lapja.
A Guardian azok újságja, akik kormányozni szeretnének.
A Financial Times az ország tulajdonosainak a szócsöve.
A Daily Mirror azok újságja, akik egyszer már kormányozták az országot.
A Népszabadság Magyarország legkedveltebb napilapja.

Dezső László (1969: 92, 72) megállapítja, hogy az időhatározó társulási lehetősége, a kopulás mondatok szerkesztése az alany valencia értékétől függ. Vö.

- (44) a. *Az óra ma lesz.*
*A fiú ma lesz.
 b. *A fiú jól van.*
*Az asztal jól van.

Az alanyi funkcióban szereplő főnevek denotatív jelentésüket aktualizálják, az állítmányi funkcióban szereplők pedig szignifikatív (fogalmi) jelentésüket. Így pl. az *Éva fiatal háziasszony* mondat alanya a szituációtól függően lehet fiatal, középkorú és öreg nő is, az állítmány azonban minden esetben egy olyan nőt jelöl, aki nem régen lett háziasszony. A valóságban csak egyetlen nő van, vagyis a *háziasszony* szónak a denotatív jelentése „rarakódik” az alany jelentésére. Vö.

- (45) *A háziasszony fiatal.*
A fiatal háziasszony már középkorú nő.

De az igei állítmányú mondatok szemantikai egyeztetésekor is az alanyi funkcióban szereplő főnév uralja a mondatot. Tőle függ pl. az állítmányt jelölő szófaj egyes jelentéseinek és azok valencia lehetőségeinek az aktualizálása. Azt pl. mondhatjuk, hogy *Egy hangya mászik a gyufásdobozban*, de azt nem, hogy **Egy gyerek mászik a gyufásdobozban*. Azt is mondhatjuk pl. hogy *Péter beállítja a szekrényt a sarokba (beállítja a világsúcsot, beállítja az órát, beállítja magát ‘berüg’)*, egy versenylő viszont már csak a világsúcsot állíthatja be, egy macska pedig semmit se állíthat be.

A mondatban a szavak elsősorban szó szerkezetek keretében **kölcsönösen** „egyeztetik” jelentésüket, s ettől függ argumentum-helyeik kitöltése és az egyes jelentések aktualizálódása is. Hadrovics Lászlónál (1969: 69) olvashatjuk, hogy „ha egy fiúnak azt mondom: *a bátyád már egész délután keres*, ez annyit jelent, hogy a fiút keresi...; ha viszont ezt mondom: *A bátyád már szépen keres*, ez azt jelenti, hogy *pénzt keres*”. Kiefer Ferenc (1991: 258–9) a **Több órán át 'rakta 'le a táskáját, *Állandóan 'rakta 'le a táskáját* mondatok lehetetlensége alapján kijelenti, hogy a hátravetett hangsúlyos igekötőket tartalmazó mondatok nem lehetnek korlátlanul folyamatosak. Ezt az állítást azonban a *Több órán át (tegnap egész nap, egész héten) állandóan rakta le a cementet a teherautókról* szemantikailag egyeztetett jelentésű mondatrészeket tartalmazó

mondatok viszont már cáfolják. A mondatban az egyik szó több-kevesebb valószínűséggel már képes megjósolni a másikat vagy azt a fogalomkört, amelybe a következő szó nagy valószínűséggel tartozni fog.

6. A szavak stilisztikai egyeztetésének a problematikájára e cikk keretei között nem térhetek ki. A *Nyr.*-nek az utóbbi években szinte alig van olyan száma, amelyben ne lennének stilisztikai tárgyú cikkek. Ezenkívül felhívom az olvasók figyelmét Szathmári István 1994-ben megjelent könyvére.

Irodalom

- Alberti Gábor 1996: Passzivizálási művelet a magyarban, in Büky László – Maleczki Márta szerk.: *A mai magyar nyelv leírásának újabb módszerei II*, Szeged, 7–46.
- Anderson, J. M. 1971: *The grammar of case*, Cambridge.
- Bánréti Zoltán 1992: A mellérendelés, in Kiefer Ferenc szerk.: *Strukturális magyar nyelvtan 1: Mondattan*, Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Chomsky, N. 1981: *Lectures on government and binding*, Dordrecht.
- Dezső László 1969: A főnévi csoport, *Általános Nyelvészeti Tanulmányok VI*.
- Flämig, Walter 1991: *Grammatik des Deutschen. Einführung in Struktur- und Wirkungszusammenhänge*, Berlin, Akademie Verlag.
- Fillmore, Ch. J. 1968: The case for case, in E. Bach – R. T. Harms szerk.: *Universals in linguistic theory*, New York, 1–88.
- Гак В. Г. 1986: *Теоретическая грамматика французского языка: Морфология*, Москва.
- Lengyel Klára 2000: Az állítmány, *Nyr.* **2000/1**.
- Jespersen, Otto 1924: *The Philosophy of Grammar*.
- Hadrovics László 1969: *A funkcionális magyar mondattan alapjai*, Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Kenesei István 1992: Az alárendelt mondatok szerkezete, in Kiefer Ferenc szerk.: *Strukturális magyar nyelvtan 1: Mondattan*, Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Kiefer Ferenc 1991: A progresszív aspektus a magyarban, *MNy.* **87**.
- Kiefer Ferenc 2000: *Jelentélmélet*, Corvina.
- Komlósy András 1992: Régensek és vonzatok, in Kiefer Ferenc szerk.: *Strukturális magyar nyelvtan 1: Mondattan*, Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Maleczki Márta 1999: Weak subjects in fixed space, *Acta Linguistica Hungarica* **46** (1–2), 95–117.
- Milewski, Tadeusz 1967: *Językoznawstwo*, Warszawa.
- M. Nagy Ilona 1996: Valamiknek (valaminek) a királynője, *Nyr.* **1996/1**.
- Papp Ferenc 1979: *Könyv az orosz nyelvről*, Budapest, Gondolat.
- Pete István 1993: Főmondatrész vagy főmondatrészek? *Nyr.* **1993/2**.
- Pete István 1997: A jelző mint kötelező mondatrész, in Büky László szerk.: *Nyíri Antal kilencvenéves*, Szeged.
- Pete István 1994: Mondataspektus vagy igeszemlélet? *Nyr.* **1994/2**, 232–47.
- Pete István 1997: Az inkorporáció kérdéséről a magyarban, *Nyr.* **1997/1**, 34–43.
- Pete István 2000: Férfi nyelv-e a magyar? *Nyr.* **2000/1**, 108–15.

- Rácz Endre 1991: *Az egyeztetés a magyar nyelvben*, Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Санников, В. З. 1989: *Русские сочетательные конструкции*, Москва „Наука”.
- Szathmári István 1994: *Stílusról, stilisztikáról napjainkban*, Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Tesnière, Lucien 1959: *Éléments de syntaxe structurale*, Paris.
- Trask, R. L. 1993: *A Dictionary of Grammatical Terms in Linguistics*, London and New York, Routledge.
- Williams, E. 1981: Argument structure and morphology, *The Linguistic Review* **1**, 81–114.